

6

BARIERY ZRÓWNOWAŻONEGO ROZWOJU OBSZARÓW WIEJSKICH W POLSCE

6.1 WSTĘP

Podjmując problematykę zrównoważonego rozwoju (ZR) obszarów wiejskich, warto wspomnieć, że już na przełomie lat osiemdziesiątych i dziewięćdziesiątych XX wieku, koncepcja *sustainable development* stała się wyznacznikiem rozwoju cywilizowanego świata. Po mimo upływu lat idea ta jest wciąż aktualna, stając się współczesnym paradygmatem procesów rozwojowych nowoczesnych państw, zajmując jednocześnie centralne miejsce w dyskursie naukowym i publicznym. Można więc stwierdzić, że jest ona bardzo silnym i ważnym bodźcem, wobec podejmowanych decyzji dotyczących wymiaru społecznego, gospodarczego, środowiskowego i polityczna instytucjonalnego.

Realizując kwestię zrównoważonego rozwoju należy pamiętać, że nie niesie on za sobą jedynie samych pozytywnych stron, nakładając pewne ograniczenia dla funkcjonowania systemów państwowych mogących powodować krótkookresowe problemy. Warto choćby wspomnieć kwestie koniecznych przemian strukturalnych, działań proekologicznych, proekologicznej transformacji, ograniczania emisji i ekonomiczno-społecznych kosztów z nią związanych jak np. bezrobocie, powiększanie się różnic w poziomie konsumpcji, procesów inflacyjnych prowadzących do wzrost kosztów życia, konfliktów politycznych, dynamicznie postępujących zmian w alokacji i koncentracja ośrodków produkcji itp.

Zwracając uwagę na problem wynikający z powyższych czynników, należy dostrzec, iż zagrożeniem dla środowiska czy jego poszczególnych składników stało się nadmierne jego eksploatowanie, jak również niewłaściwe korzystanie z technologii produkcji oraz rosnącej z każdym rokiem konsumpcji dóbr i usług.

Analizując powyższe czynniki warto zwrócić uwagę na zrównoważony rozwój obszarów wiejskich z którymi nierozzerwalnie związana jest z produkcją rolną, generująca znaczące oddziaływanie na środowisko. Realizacja postulatów ZR na tych obszarach staje się niejako priorytetem w organizacji i funkcjonowania współczesnych systemów państwowych. W literaturze przedmiotu wskazuje się obszary te jeśli chodzi o zrównoważony rozwój można przedstawić wieloaspektowo

i podzielić na dwie podstawowe grupy, które zostały szerzej opisane w kolejnych rozdziałach niniejszego artykułu, a należą do nich:

- Rolnictwo i produkcja przyjazna środowisku,
- Infrastruktura i podstawowe usługi dla ludności wiejskiej.

Warto podkreślić, że w obydwu z nich kluczowe elementem stają się przeszkody na drodze w kształtowaniu ładu zrównoważonego podczas procesów ich realizacji.

Dlatego niniejszy artykuł podejmuje zagadnienie dotyczące barier w zrównoważonym rozwoju na obszarach wiejskich, ukazując jednocześnie kluczowy element dla zaistnienia tego procesu jaki są nakłady finansowe.

6.2 KONCEPCJA ZRÓWNOWAŻONEGO ROZWOJU

Koncepcja zrównoważonego rozwoju wskazuje cele, które są konieczne do osiągnięcia, nie zapewnia jednak uniwersalnych narzędzi do ich realizacji. Przez taki schemat działania umożliwia jest różnym podmiotom np. organizacjom społecznym, politycznym, gospodarczym, czy organom państwowym i samorządowym rozpoczęcie badań naukowych, co tym samym skutkuje próbą podjęcia stworzenia narzędzia, które swoim działaniem poprowadzi ludzkość do realizacji zasad ZR.

Aby lepiej zrozumieć omawianą problematykę należy rozpocząć od tego co właściwie oznacza pojęcie zrównoważonego rozwoju. Pierwotnie pojęcie „zrównoważonego rozwoju” było ściśle związane z leśnictwem oraz gospodarką leśną jak również oznaczało taki sposób gospodarowania lasem, aby był on zgodny z wycinką jedynie tylu drzew ile mogło fatycznie odrosnąć [4].

Jednak zgodnie z raportem „*Nasza wspólna przyszłość*”, będącym wynikiem rozważań Światowej Komisji Środowiska i Rozwoju ONZ z 1987 roku nad kwestiami związanymi z potrzebą ochrony środowiska i naturalnego rozwoju gospodarczego, zrównoważony rozwój określany jest jako „*proces, mający na celu zaspokojenie aspiracji rozwojowych obecnego pokolenia w sposób umożliwiający realizację tych samych dążeń następnym pokoleniom*” [21].

Na omawiane zjawisko wpływają wielorakie i różnorodne czynniki, stąd też wyodrębnione zostały trzy główne obszary, które powinny być szczególnie wzięte pod uwagę przy planowaniu strategii osiągnięcia zrównoważonego rozwoju. Należą do nich [21]:

- Ochrona środowiska i racjonalna gospodarka zasobami naturalnymi,
- Wzrost gospodarczy i sprawiedliwy podział korzyści z niego wynikających,
- Rozwój społeczny.

Zrównoważony rozwój jest koncepcją, która odnosi się do osiągnięcia jak najkorzystniejszego wyniku ekonomicznego przy jednoczesnym uwzględnieniu kwestii związanych z ochroną środowiska naturalnego i rozwoju społecznego. Zagadnienie to bywa opisywane również jako „*trwała poprawa jakości życia współczesnych i przyszłych pokoleń poprzez kształtowanie właściwych proporcji między trzema rodzajami kapitału: ekonomicznym, ludzkim i przyrodniczym*” [16]. Te

trzy kategorie w literaturze przedmiotu z reguły określane są skrótem 3xP, co związane jest z angielskimi skrótami wyrazów planet, czyli ziemia, people, co oznacza ludźmi oraz profit, czyli zysk. Kolejność ta nie jest przypadkowa, ponieważ na pierwszym miejscu, jeśli chodzi o koncepcję zrównoważonego rozwoju, stawiane są kwestie związane z ochroną środowiska, niezagrażanie środowisku, a dopiero na końcu powinno się zwracać uwagę na potencjalny zysk. Podana definicja w isticie antropocentryczny sposób kładzie główny nacisk na odbiorców zrównoważonego rozwoju, czyli ludzi, którzy obecnie stanowią społeczeństwo oraz zaspokojenia ich potrzeb, a także przyszłe pokolenia. Powszechny w literaturze przedmiotu wzorzec wskazuje bowiem, iż ZR powinien być taki by nie umniejszać szans na zaspokojenie określonych potrzeb następnym pokoleniom (wymiar solidaryzmu międzypokoleniowego).

Zrównoważony rozwój to koncepcja, która „obejmuje wszystkich i wszystko – dotyczy wielu aspektów działalności człowieka i jego relacji z otoczeniem, a jej realizacja wymaga współdziałania ludzi i instytucji reprezentujących odmienne profesje, punkty wyjściowe i wizje przyszłości” [19].

W Polskim systemie prawnym koncepcja zrównoważonego rozwoju została uregulowana w artykule 5 Konstytucji Rzeczypospolitej Polskiej z dnia 2 kwietnia 1997 r. Artykuł ten stanowi, iż „Rzeczpospolita Polska strzeże niepodległości i nienaruszalności swojego terytorium, zapewnienie wolności i prawa człowieka i obywatela oraz bezpieczeństwo obywateli, strzeże dziedzictwa narodowego oraz zapewnia ochronę środowiska, kierując się zasadą zrównoważonego rozwoju” [1].

6.3 OBSZAR WIEJSKI I JEGO KORZYŚCI

„Obszar wiejski” niewątpliwie związany jest z użytkami rolnymi, które wykorzystywane są do produkcji roślinnej, zwierzęcej oraz ogrodniczej. Jednakże w praktyce spełnia on także funkcje związane z tak zwaną „działalnością pozarolniczą”. W ten sposób można określić pewną przestrzeń, która została wyodrębniona ze względu na szczególne zastosowanie. Termin ten związany jest z definicją terminu „wieś”, jednakże nie są one tożsame. Wieś jest z reguły określana jako jednostka osadnicza, natomiast obszar wiejski jako przestrzeń utworzona przez wsie i ich otoczenie [23].

Zgodnie z definicją zaproponowaną przez GUS obszar wiejski to „teren położony poza granicami administracyjnymi miast” [7]. Jeśli chodzi o termin ten w rozumieniu Unii Europejskiej to obszarem wiejskim określany jest teren, na którym gęstość zaludnienia jest niższa niż 100 os./ km kw., a według definicji OECD obszar wiejski jest to „teren, na którym gęstość zaludnienia jest niższa niż 150 os./km²” [10].

Właściwością, która jest niezmienna dla obszarów wiejskich jest przestrzenność. Obszary wiejskie mogą być wyróżnione poprzez następujące czynniki [23]:

- cechy przestrzenno-demograficzne, które związane są z terytorialnością, czyli jednością obszaru geograficznego i społeczności wyodrębnionej terytorialnie;

- cechy społeczne, które odnoszą się do warunków życia cechujących się podobieństwem, a także do solidarności i znacznego stopnia samowystarczalności;
- cechy kulturowe związane z normami i wartościami typowymi dla danej społeczności;
- cechy ekonomiczne odnoszące się do specyfiki pracy na roli.

W relacji do obszarów miejskich można stwierdzić, że obszary wiejskie mają równie rozproszoną przestrzennie działalność społeczną i gospodarczą. Mniejszym zróżnicowaniem w tym porównaniu nacechowane są struktury społeczne i gospodarcze, co przekłada się na mniejszą konkurencyjność. Uważa się także, że ludność zamieszkująca obszary wiejskie ma relatywnie mniejszy dostęp do dóbr i usług, zwłaszcza publicznych [23].

6.4 BARIERY DLA ZRÓWNOWAŻONEGO ROZWOJU

Koncepcja zrównoważonego rozwoju jest środkiem dla zapewnienia ładu zintegrowanego, swoistej harmonii między wzrostem gospodarczym, w kategoriach czysto ekonomicznych a poprawą lub zachowaniem stanu środowiska naturalnego. Można zauważyć, że strategia ta poszerza pojęcie środowiska o takie elementy, jak: system ochrony zdrowia, powszechny dostęp do edukacji, czy rozwój kulturowy. Koncepcja zrównoważonego rozwoju jest szeroko popierana na forum międzynarodowym, gdyż pozwala na naprawienie negatywnych skutków rozwoju cywilizacyjnego. Polska, aby realizować zrównoważony rozwój, musi likwidować bariery, które utrudniają jego realizację [3].

Bariery dla zrównoważonego rozwoju można spotkać „na każdym kroku”, w każdej dziedzinie. Podstawowe bariery we wdrażaniu koncepcji odnoszą się do poszczególnych płaszczyzn zrównoważonego rozwoju tj.: etycznej, ekologicznej, technicznej, ekonomicznej, prawnej, społecznej, instytucjonalnej i politycznej. Bariera *„to element względnie stabilny, którego istnienie nie stanowi celowego działania skierowanego przeciw regułom zrównoważonego rozwoju, ale ma miejsce obiektywnie, w związku z zachodzącymi procesami rozwoju społecznego, gospodarczego i przestrzennego. Można również stwierdzić, że bariery częściej występują wówczas, gdy pojawia się „grzech zaniechania” pewnych działań, głównie z powodu nieumiejętności ich zrealizowania”* [11].

W 1992 roku w Rio de Janeiro w Brazylii odbyła się konferencja ONZ pt. „Środowisko i rozwój”. Jej celem było rozpowszechnienie zasad ekorozwoju w poszczególnych państwach na szczeblu centralnym oraz wśród władz lokalnych. Po tej konferencji Polska rozpoczęła proces wprowadzania zasad ekorozwoju na poziomie lokalnym. Jednak w porównaniu do innych państw europejskich wypadła dosyć blado, w małym stopniu wprowadzała te zasady w życie [13]. *„Efektem tego jest nieznanostwo zasad zrównoważonego rozwoju, brak świadomości długofalowych korzyści oraz przeciwstawianie ochrony środowiska rozwojowi lokalnemu, a zwłaszcza gospodarczemu”* [3].

W literaturze przedmiotu wskazuje się, że jedną z barier zrównoważonego rozwoju jest niski poziom świadomości powiązań pomiędzy społeczeństwem, gospodarką a środowiskiem. Ogromne koszty, które odczuwa społeczeństwo powodują przedsiębiorcy, którzy nie mają pojęcia o negatywnym wpływie swojej działalności na środowisko lub nastawieni na zysk ignorują ten wpływ. Takie koszty mogą powodować także konsumenci, którzy nie biorą pod uwagę wpływu swoich decyzji na otoczenie. Do środowiska trafiają wszystkie odpady wytworzone podczas produkcji oraz odpady będące wynikiem procesy produkcyjnego, użytkowania, transportu a na końcu konsumpcji produktów. Odpady, które nie zostaną poddane recyklingowi bądź nie „zneutralizują się same” w środowisku, mogą przez bardzo duży okres czasu zalegać w środowisku i mieć negatywny wpływ na otoczenie. Gospodarka oraz społeczeństwo są ważnym elementem systemu przyrodniczego, są od niego także uzależnione. Dlatego ważne jest, aby kształtować relacje między gospodarką, społeczeństwem a środowiskiem w taki sposób, aby nie naruszać zdolności środowiska do dostarczania jego usług w przyszłości, co jest warunkiem zrównoważonego rozwoju [15].

Kolejną barierą dla zrównoważonego rozwoju jest niski poziom świadomości i wiedzy ludzi na temat otaczającego nas świata i znajomości samej koncepcji zrównoważonego rozwoju. Dynamicznie zmieniające się procesy, które zachodzą w gospodarce np. produkcja nowych towarów, mają istotny wpływ na stan środowiska. *„Niewiedza przejawia się na wielu poziomach: zwykłych ludzi, nieświadomych wpływu podejmowanych przez nich decyzji na środowisko; decydentów podejmujących decyzje w oparciu o niepełną informację lub pod wpływem nacisku ze strony grup interesu; ale również ekspertów, którzy nie są w stanie objąć swą wiedzą całej złożoności ekosystemów i wpływu, jaki wywiera na nie gospodarka. Ponieważ wiele problemów środowiskowych jest nieprzewidywalnych, niewiedza nie może być zredukowana do obliczalnego ryzyka lub niepewności, zwłaszcza w długim okresie”* [15].

Inną barierą dla zrównoważonego rozwoju są niedoskonałości instytucjonalne i ich konsekwencje dla środowiska. Do problemów należą m.in. [15]:

- brak odpowiednich polityk rządowych lub innych działań przeciwdziałających degradacji środowiska;
- nieodpowiednie instrumenty przeznaczone do osiągnięcia zrównoważonego rozwoju;
- nieodpowiednie działania administracyjne podejmowane dla rozwiązania problemów środowiskowych;
- brak odpowiedniej mobilizacji do przeciwstawienia się nieodpowiednim działaniom rządu.

Do barier zrównoważonego rozwoju zalicza się także mała skuteczność prawa środowiskowego w Polsce. Musi być dostosowane do wymagań unijnych, jednakże jest mało egzekwowane. Najlepiej pokazuje to gospodarka odpadami, poprzez brak segregacji odpadów – tych szczególnie niebezpiecznych oraz wciąż występujące

dziłki wysypiska śmieci. Edukacja dotycząca ochrony środowiska powinna być bardziej dostępna i rozpowszechniana, a materiały dotyczące wielu kwestii ekologicznych bardziej dostępne. W wielu miastach powstają inwestycje kosztem zieleni miejskiej, które mają niekorzystny wpływ na środowisko [3].

Barierą zrównoważonego rozwoju może być także sytuacja ekonomiczna kraju oraz ograniczona edukacji w tej dziedzinie. Przekłada się to na brak opinii publicznej, która zmuszałaby władzę do realizacji polityki ekorozwoju. Media, które odgrywają dużą rolę w społeczeństwie, mogłyby w większym stopniu ukazywać problemy ochrony środowiska. Wymagane są również bardziej skuteczne działania na polu reklamy w ekologii. Mała jest znajomość reklam ekologicznych w porównaniu z innymi dyscyplinami [14].

Kolejną barierą dla zrównoważonego rozwoju są rozbieżności pomiędzy polityką ekologiczną a działaniami polityków. W Polsce kwestie ekologii w dalszym ciągu nie są zbyt istotne. Można tu podać przykład przedsięwzięcia, czyli organizację Euro 2012. Poszczególne inwestycje tego projektu opracowane miały oceny ich wpływu na środowisko, nie pojawiło się jednak całościowe opracowanie tego przedsięwzięcia [3].

Do najważniejszych przeszkód realizacji zasad zrównoważonego rozwoju w Polsce jest *„brak dostatecznych warunków dla integrowania polityki ekologicznej z innymi politykami sektorowymi oraz ograniczona świadomość społeczeństwa na temat ekorozwoju”* [3]. Dlatego oprócz rozwiązań prawnych ważne są działania edukacyjne i promocyjne, które mogłyby równoważyć atrakcyjną wizję konsumpcyjnego stylu życia. Opracowania, które dotyczą zmian trendów życia, ograniczają się do oszczędności obecnych zasobów naturalnych poprzez rozwój nowych technologii. Bardzo ważna jest racjonalizacja zużycia zasobów a także zmniejszanie emisji zanieczyszczeń do środowiska, która jest odmaterializowaniem rozwoju gospodarczego. Ważne jest aby ukazać, że motorem postępu ekorozwoju jest zmiana w stylu życia społeczeństwa. Nie uda się osiągnąć tych zmian bez świadomej decyzji społeczeństwa. *„Dlatego tak ważny jest udział publicznych mediów, które więcej uwagi powinny poświęcić relacjom między gospodarką a środowiskiem i społeczeństwem a środowiskiem, a nie tylko ograniczać się do treści czysto przyrodniczych. Należy wypracować model myślenia kategorią przyszłych pokoleń i współodpowiedzialności za przetrwanie człowieka na Ziemi. Bardzo ważne jest również wypracowanie wiarygodnego ekologicznego obrazu produktu i usługi. Dlatego reklama to kolejny istotny czynnik, który wpływa na proekologiczne zachowania konsumentów. W drodze do obywatelskiego społeczeństwa niezbędne jest też wspieranie niezależnych ruchów konsumenckich i ekologicznych, które weryfikowałyby działania rządowe i przemysłowe oraz wywierały nacisk na postęp w zakresie efektywności i jakości wyrobów”* [3].

6.5 BARIERY DLA ZRÓWNOWAŻONEGO ROZWOJU DLA OBSZARÓW WIEJSKICH

Koncepcja zrównoważonego rozwoju łącząca takie sfery jak wzrost gospodarczy, a poprawa stanu środowiska naturalnego coraz silniej wskazuje kierunek przekształcania się Polski. W dobie rozwijających się obszarów wiejskich zrównoważony rozwój stał się jednym z kluczowych elementów polityki wiejskiej. Do niedawna utożsamiano je głównie z działalnością rolniczą taką jak produkcja surowców i żywności. Wraz ze wzrostem globalizacji oraz postępowaniem technologicznym przekształcają się one na bazy turystyczno-rekreacyjne, noclegownie miast oraz siedziby przedsiębiorstw w szczególności mikrofirm [20]. Wsie współczesnej Polski przechodzą proces dezgraryzacji przejawiający się zmniejszeniem roli rolnictwa. Traci ono na znaczeniu w aspektach dotyczących struktur społecznych i gospodarczych skutkując zmianą w rozkładzie dochodów oraz strukturze zawodowej. W wyniku opisanego procesu zrównoważony rozwój oraz wielofunkcyjność obszarów wiejskich staje się najważniejszym elementem polityki wiejskiej [20].

Mówiąc o wydatkowaniu środków w ramach Wspólnej Polityki Rolnej, należałoby zastanowić się nad barierami zrównoważonego rozwoju obszarów wiejskich, które powstawały w okresie 2007-2013 i 2014-2020 i które z różnych powodów hamują procesy rozwoju.

Jedną z ważniejszych barier pozarolniczej działalności obszarów wiejskiej stanowi niedostateczny jakościowy i ilościowy rozwój podmiotów gospodarczych. Celem nadrzędnym strategii zrównoważonego rozwoju wsi, rolnictwa i rybactwa z perspektywą do roku 2030 jest tworzenie pozarolniczych miejsc pracy i aktywne społeczeństwo stanowiące trzeci filar. Cel ten mieści się w drugim szczegółowym celu Strategii na rzecz Odpowiedzialnego Rozwoju (SOR) mówiącym o rozwoju społecznie wrażliwym i terytorialnie zrównoważonym [17].

W 2016 roku odnotowano 4,2 mln podmiotów gospodarki narodowej wpisanych do rejestru REGON, z czego na obszarach wiejskich zlokalizowanych było 27,1% (1,2 mln). W zestawieniu z rokiem 2009 nastąpił wzrost o 23% podmiotów gospodarczych zlokalizowanych na obszarach wiejskich (w miastach o 10%). Oznacza to, że na 1000 mieszkańców wsi w 2016 r. przypadało 75 podmiotów. W porównaniu z miastem, gdzie wartość wskaźnika wyniosła 133 wynik był prawie dwukrotnie mniejszy [8].

Kolejną istotną barierą zrównoważonego rozwoju, są zbyt skomplikowane procedury biurokratyczne oraz regulacje prawne. Powinny być one stabilne oraz przewidywalne, z kompetentną i sprawną administracją [22]. O ile w mieście pomoc prawna jest powszechną usługą tak na terenach wiejskich jest wręcz niemożliwa. Przez co często następuje rezygnacja z prowadzenia własnej działalności.

Kolejną barierą dla zrównoważonego rozwoju na terenach wiejskich w Polsce stanowi zbyt niski poziom upraw ekologicznych. W 2016r. w Polsce rynek żywności pochodzenia ekologicznego równał się 0,5% polskiego rynku spożywczego. Dla

porównania średnia europejska w tamtym czasie wynosiła 4% [24]. Produkcja żywności ekologicznej niesie ze sobą wiele plusów. Oprócz zdrowszej żywności jest to swoista ochrona środowiska jaki odpowiedzialne rozdysponowanie zasobami naturalnymi.

Uprawy ekologicznej żywności w odróżnieniu od konwencjonalnych sposobów rolnych charakteryzuje się występowaniem ścisłych oraz rygorystycznych kryteriów regulujących produkcje, przetwórstwo jaki i wprowadzania do obrotu eko-produktów. W wyniku tych regulacji ekologiczny rozwój rolnictwa współgra z koncepcją zrównoważonego rozwoju [6].

Do podstawowych celów rolnictwa ekologicznego według International Federation of Organic Agriculture Movements (IFOAM) zaliczyć można wspieranie [9]:

- żywności gleby i przeciwdziałanie jej wyjąłowianiu,
- regionalnej produkcji rolnej,
- wykorzystywaniu odnawialnych źródeł przyrody,
- cykli biologicznych w gospodarstwie ich podtrzymywania oraz wzmacniania,
- stosowania recyklingu w gospodarstwach lub stosowanie tworzyw i substancji wielokrotnego użytku,
- wytwarzania żywności w odpowiedniej ilości z zachowaniem wysokich walorów odżywczych
- unikania zanieczyszczeń i skażeń środowiska w wyniku działalności rolnej.

W rolnictwie, tak jak w wielu dziedzinach życia człowieka, „duży” może więcej. W ramach Wspólnej Polityki Rolnej (WPR), 70% budżetu przyznawana jest rolnikom na podstawie liczby posiadanych hektarów. Tym samym duże gospodarstwa dostają dużo więcej pieniędzy a małe, proporcjonalnie mniej [5]. To powoduje, że duże gospodarstwa mogą dalej się unowocześniać, a małe upadają i wypadają z rynku.

Zgodnie z danymi Głównego Urzędu Statystycznego, liczba gospodarstw maleje nieprzerwanie od 2010 roku. O ile jeszcze 7 lat temu w Polsce istniało ponad 1,5 mln gospodarstw, to już na koniec 2015 roku było ich nieco ponad 1,4 mln. Najpopularniejsze działanie Programu Rozwoju Obszarów Wiejskich 2014-2020 (PROW 2014-2020) dla rolników, czyli „modernizacja gospodarstw rolnych”, także premiuje „wielkich graczy”. To właśnie w ramach tego działania, rolnicy mogą modernizować swoje gospodarstwa i kupować sprzęt [2].

Aby zrozumieć taki stan rzeczy należy przyjrzeć się kilku aspektom. Po pierwsze – bariera administracyjna, czyli formularz wniosku, który liczy sobie 34 strony [ZAŁ. 2] oraz biznesplan [ZAŁ. 1], których poprawne wypełnienie jest w zasadzie niemożliwe dla zwykłego rolnika. Rolnicy korzystają więc z firm konsultingowych (średnio rynkowe ceny za napisanie wniosku to przedział pomiędzy 5000 a 15000 zł + 10% wartości umowy) [2S]. Wnioski takie piszą także eksperci Ośrodków Doradztwa Rolniczego za o wiele mniejsze pieniądze, ale nie wszyscy rolnicy o tym wiedzą.

Kolejną barierą jest poziom dofinansowania, który wynosi 50%. Znacznie łatwiej jest dołożyć drugie 50% rolnikowi bogatemu, niż właścicielowi małego gospodarstwa.

Trzecią barierą jest fakt, że rolnik, starający się o dofinansowanie musi uzyskać odpowiednią liczbę punktów, które wyliczane są przy pomocy specjalnego algorytmu. Oznacza to, że nie każdy rolnik kwalifikuje się do otrzymania pomocy w ramach tego działania.

Nieoficjalnie mówi się także o tym, że istnieją dwa cenniki maszyn rolniczych. Pierwszy – ten normalny, kiedy kupujemy maszyny w ramach podstawowej działalności naszego gospodarstwa. I drugi – droższy, kiedy kupujemy maszyny w ramach projektu, co powoduje oczywiście wzrost nakładów finansowych, które musimy przeznaczyć.

Jeżeli chodzi o infrastrukturę i podstawowe usługi dla ludności wiejskiej, to problematyka tego zagadnienia przedstawia się zgoła inaczej. Pierwszym i to w zasadzie głównym problemem jest wysokość środków finansowych, przeznaczona na tego rodzaju inwestycje. Np. w województwie lubuskim, w okresie 2007-2013 alokacja środków PROW wynosiła 550000000 zł, a w okresie 2014-2020 już tylko 230000000 zł. [15].

Przykład województwa lubuskiego odzwierciedla trend w całej Polsce. Wszystkie województwa mają mniej pieniędzy niż w poprzedniej perspektywie finansowej. Odpowiedzialność za taki stan rzeczy spada na polski Rząd, którego priorytetem, niezależnie od opcji politycznej, zawsze będzie utrzymanie dopłat bezpośrednich na przynajmniej takim samym poziomie jak w okresie poprzednim. I zawsze będzie się to odbywać kosztem II filaru WPR, czyli inwestycji i podstawowych usług na obszarach wiejskich.

Drugim problemem jest obecny boom inwestycyjny, który powoduje, że niełatwo jest rozstrzygnąć przetarg i znaleźć wykonawcę danego zadania. Ta sytuacja spowodowała, że ceny rynkowe usług znacznie wzrosły i kosztorysy, sporządzone jeszcze dwa czy trzy lata temu, są w zasadzie nieaktualne. Wiele gmin rezygnuje z dofinansowania, ponieważ planowane inwestycje okazują się niedoszacowane. Na takich decyzjach cierpią mieszkańcy, dla których ta perspektywa finansowa może być ostatnią szansą na modernizację drogi bądź też na podłączenie do sieci wodociągowej czy kanalizacyjnej.

W 2021 roku, rozpoczyna się w Unii Europejskiej kolejny siedmioletni okres budżetowy. Obecnie trwają negocjacje i rozmowy, dotyczące reformy Wspólnej Polityki Rolnej w taki sposób, aby odpowiadała ona na zapotrzebowanie poszczególnych podmiotów i krajów członkowskich. Już dzisiaj wiadomo, że w nowym okresie programowania nie będzie oddzielnego Programu Rozwoju Obszarów Wiejskich. Stanie się on składową tzw. Krajowego Planu Strategicznego [18]. Krajowe Plany Strategiczne w teorii mają dać większy wpływ krajom członkowskim na kreowanie polityki wydatkowania środków w ramach Wspólnej Polityki Rolnej. Jeżeli tak się stanie, to my sami będziemy określać zakres wsparcia,

który jest Nam potrzebny. Daje to krajom członkowskim większy wpływ na kreowanie polityki rolnej.

6.6 ZAKOŃCZENIE

Założenie zrównoważonego rozwoju powinno być postrzegane w sposób całościowy, w którym pojedyncza zmiana w systemie, bez uwzględnienia innych elementów prowadzi do dezorganizacji. W przypadku aktywności rolniczej oraz terenów wiejskich, gdzie istnieje stały kontakt i częściowe uzależnienie od przyrody szczególnie ważna jest równowaga między systemem ekonomicznym, społecznym jaki przyrodniczym.

Niezależnie od ram Krajowego Planu Strategicznego i Wspólnej Polityki Rolnej, Polsce potrzebne jest odbiurokratyzowanie systemu pozyskiwania dofinansowania. Instytucjonalność i szereg wymogów, które musi spełniać potencjalny beneficjent, działa odstrasza. Skutkiem tego może być niewykorzystanie wszystkich, należnych Polsce środków w ramach PROW 2014-2020.

Dodatkowym rozwiązaniem byłoby także wprowadzenie we wszystkich województwach Rozwoju Lokalnego Kierowanego przez Społeczność (RLKS). Obecnie te rozwiązanie realizują tylko województwa: kujawsko-pomorskie i podlaskie. RLKS to wielofunduszowość, pozwalająca na krzyżowanie funduszy PROW i np. Europejskiego Funduszu Społecznego (EFS). Oznacza to, że projekty realizowane w ramach RLKS mogą być bardziej komplementarne. W praktyce, można wybudować świetlicę w ramach funduszy PROW, a w ramach funduszy EFS zatrudnić tam animatora, który będzie aktywizował dzieci, młodzież i seniorów na obszarach wiejskich.

Przed Polską wiele pracy do określenia ram przyszłej perspektywy finansowej. Unia Europejska nakreśli polskiemu Rządowi oczywiście pewien zarys, obszary wsparcia, ale po raz pierwszy, to społeczeństwo będzie decydować na co i w jaki sposób wydatkować unijne pieniądze. Największym błędem w strategii jest działać przedwcześnie lub przeoczyć szansę. Przedwcześnie już nie można zadziałać, gdyż konsultacje i negocjacje trwają. A czy zostanie wykorzystana szansa, aby skruszyć bariery zrównoważonego rozwoju? Odpowiedź na te pytanie przyjdzie zapewne już po 2021 roku.

LITERATURA

- [1] Dz.U. 1997 nr 78 poz. 483, Konstytucja Rzeczypospolitej Polskiej z dnia 2 kwietnia 1997 r. Art. 5
- [2] Dz.U. L 347 z 20.12.2013, s. 487, Rozporządzenie Parlamentu Europejskiego i Rady (UE) nr 1305/2013 z dnia 17 grudnia 2013 r.
- [3] Brendzel-Skowera K., „*Bariery w realizacji koncepcji zrównoważonego rozwoju w Polsce*”, [dostęp online:] <http://ur.edu.pl/pliki/Zeszyt14/08.pdf>, (25.06.2019)
- [4] Bukowski Z., „*Zrównoważony rozwój w systemie prawa*”, Toruń 2003, s. 23
- [5] Fundacja im. Heinricha Bölla i Fundacja Instytut na rzecz Ekorozwoju, „*Atlas Rolny 2019*”, Warszawa 2019, s. 8

- [6] Głodowska M. i Gałązka A., „Wpływ rolnictwa ekologicznego na środowisko w koncepcji rozwoju zrównoważonego”, *Wieś i Rolnictwo* nr 2 (175) IRWIR PAN, Warszawa 2017, s. 147-159
- [7] Główny Urząd Statystyczny, „Obszary wiejskie. Powszechny spis rolny 2010”, Warszawa 2013, [dostęp online:] <https://stat.gov.pl/obszary-tematyczne/rolnictwo-lesnictwo/psr-2010/powszechny-spis-rolny-2010-obszary-wiejskie,1,1.html> (24.06.2019)
- [8] Główny Urząd Statystyczny, „Obszary wiejskie w Polsce 2016”, Warszawa 2017 [dostęp online:] <https://stat.gov.pl/obszary-tematyczne/rolnictwo-lesnictwo/rolnictwo/obszary-wiejskie-w-polsce-w-2016-roku,2,3.html> (28.06.2019)
- [9] Gutkowska K. i Żakowska-Biernas S., „Rolnictwo ekologiczne w Polsce i na świecie-Aspekty prawne, terminologiczne, rynkowe”, *Wieś i Rolnictwo* IRWIR PAN, Warszawa 2002, s. 52-53
- [10] Kapusta F., „Podstawy zintegrowanego rozwoju wsi i rolnictwa w Polsce”, [w:] Kłodziński M. i Dzun W., Instytut Rozwoju Wsi i Rolnictwa PAN, Warszawa 2005, s. 57
- [11] Kistowski M., „Regionalny Model Zrównoważonego Rozwoju i Ochrony Środowiska Polski a Strategie Rozwoju Województw”, Bogucki Wydawnictwo Naukowe, Gdańsk-Poznań 2003, s. 63
- [12] Kłodziński M., „Bariery wielofunkcyjnego rozwoju obszarów wiejskich”, *Wieś i Rolnictwo*, nr 2 (155) IRWIR PAN, Warszawa 2012, s. 40
- [13] Kozłowski S., „Konferencja „Środowisko i Rozwój” W Brazylii W Roku 1992”, *KOSMOS* 1993,42(1), [dostęp online:] <http://kosmos.icm.edu.pl/PDF/1993/15.pdf>, (25.06.2019)
- [14] Koźlak W., „Reklama w ekologii, cz. II”, *Problemy ekologii* nr 6. 2006, s. 332
- [15] Kronenberg J.(red.) i Bergier T.(red.), „Wyzwania Zrównoważonego Rozwoju w Polsce”, Fundacja Sendzimira, Kraków 2010, s.9
- [16] Latoszek E., „Koncepcja zrównoważonego rozwoju w teorii i praktyce ONZ.”, [w:] Latoszek E., Proczek M. i Krukowska M., „Zrównoważony rozwój a globalne dobra publiczne w teorii i praktyce organizacji międzynarodowych”, Warszawa 2016, s. 25-27
- [17] Ministerstwo Rolnictwa i Rozwoju Wsi, „Strategie zrównoważonego rozwoju wsi, rolnictwa i rybactwa 2030”, [dostęp online:] http://www.zgwrp.pl/attachments/article/1218/Za%C5%82o%C5%BCenia%20SZRWRiR_22%20wrze%C5%9Bnia%202017r.pdf?fbclid=IwAR26KLLyodOISrhx7SUP_VIqE9Ty9avUIP1KcUiPbXCvInr64i9dxTmgN4U (28.06.2019)
- [18] Ministerstwo Rolnictwa i Rozwoju Wsi, „Wdrażanie WPR po 2020 roku”, [dostęp online:] <https://www.gov.pl/web/rolnictwo/wdrazanie-wpr-po-2020-roku> (29.06.2019)
- [19] Plewka Cz., „Kierowanie własnym rozwojem zawodowym. Studium teoretyczne i egzemplifikacje praktyczne”, Koszalin 2015, s. 159
- [20] Rosner A. i Stanny M., „Rozważania o pojęciu i procesie dezagraryzacji polskiej wsi”, *Wieś i Rolnictwo*, nr 2 (179) IRWIR PAN, Warszawa 2018, s. 282
- [21] Skrobaccki Z., „Od ogólnej idei zrównoważonego rozwoju do zasad zrównoważonego rozwoju transportu”, *Autobusy: Technika, Eksploatacja, Systemy Transportowe* nr 12, Kielce 2011, s. 299
- [22] Skubiak B., „Czynniki i bariery rozwoju przedsiębiorczości na obszarach wiejskich”, *Studia i Prace Wydziału Nauk Ekonomicznych i Zarządzania* nr 42 T2, *Zeszyty Naukowe Uniwersytetu Szczecińskiego*, Szczecin 2015, s. 105
- [23] Stanny M., „Wieś, obszar wiejski, ludność wiejska – o problemach z ich definiowaniem. Wielowymiarowe spojrzenie”, *Wieś i rolnictwo* nr 1, 2012, s. 5-8
- [24] Szałaj K. „Eko rolnictwo się opłaca”, [dostęp online:] <https://agronews.com.pl/artukul/eko-rolnictwo-sie-oplaca/> (28.06.2019)

SPIS ŹRÓDEŁ I ZAŁĄCZNIKÓW INTERNETOWYCH:

- [1S] Dane Departamentu Programów Rozwoju Obszarów Wiejskich Urzędu Marszałkowskiego Województwa Lubuskiego
- [2S] Informacje uzyskane z Departamentu Programów Rozwoju Obszarów Wiejskich Urzędu Marszałkowskiego Województwa Lubuskiego
- [ZAŁ.1] Formularz biznesplanu, [dostęp online:] <https://www.arimr.gov.pl/dla-beneficjenta/wszystkie-wnioski/prow-2014-2020/poddzialanie-413-modernizacja-gospodarstw-rolnych/modernizacja-gospodarstw-rolnych-nabor-29-marca-27-maja-2019-r.html>, obowiązujący na dzień 30.06.2019
- [ZAŁ.2] Formularz wniosku, [dostęp online:] <https://www.arimr.gov.pl/dla-beneficjenta/wszystkie-wnioski/prow-2014-2020/poddzialanie-413-modernizacja-gospodarstw-rolnych.html>, obowiązujący na dzień 30.06.2019

Data przesłania artykułu do Redakcji: 06.2019

Data akceptacji artykułu przez Redakcję: 07.2019

BARIERY ZRÓWNOWAŻONEGO ROZWOJU OBSZARÓW WIEJSKICH W POLSCE

Streszczenie: Artykuł podejmuje problematykę barier operacjonalizacji i wdrażania założeń koncepcji zrównoważonego rozwoju na obszarach wiejskich. W artykule przedstawiono i scharakteryzowano główne bariery w harmonijnym kształtowaniu ładów środowiskowego, społecznego i gospodarczego tych obszarów ze szczególnym uwzględnieniem alokacji środków na funkcjonowanie tego procesu.

Słowa kluczowe: zrównoważony rozwój, bariery, obszary wiejskie

BARRIERS TO SUSTAINABLE RURAL DEVELOPMENT IN POLAND

Abstract: The following article picks up difficulties of barriers to the operationalization and implementation of the assumptions of the concept of sustainable development in rural areas. The article presents and characterizes the main barriers in the harmonious shaping of environmental, social and economic order in these areas, with particular emphasis on the allocation of funds for the functioning of this process.

Keywords: sustainable development, barriers, rural areas

Arkadiusz Dąbrowski

Uniwersytet Zielonogórski
Wydział Ekonomii i Zarządzania,
Koło Naukowe Eko-Zarządzania,
ul. Licealna 9, 65-417 Zielona Góra, Polska
e-mail: a.dabrowski@lubuskie.pl

Agnieszka Gunia

Uniwersytet Zielonogórski
Wydział Ekonomii i Zarządzania,
Koło Naukowe Eko-Zarządzania,
ul. Licealna 9, 65-417 Zielona Góra, Polska
e-mail: agnieszkagunia1d@wp.pl

Dalia Górska

Uniwersytet Zielonogórski
Wydział Ekonomii i Zarządzania,
Koło Naukowe Eko-Zarządzania,
ul. Licealna 9, 65-417 Zielona Góra, Polska
e-mail: gorskadalia@gmail.com

Katarzyna Sokalska

Uniwersytet Zielonogórski
Wydział Ekonomii i Zarządzania,
Koło Naukowe Eko-Zarządzania,
ul. Licealna 9, 65-417 Zielona Góra, Polska
e-mail: kasia_solecka@vp.pl

Patrycja Świstak

Uniwersytet Zielonogórski
Wydział Ekonomii i Zarządzania,
Koło Naukowe Eko-Zarządzania,
ul. Licealna 9, 65-417 Zielona Góra, Polska
e-mail: p.swistak96@wp.pl